

Muhyiddin Shakoor tarafından yazılmış *The Writing on the Water* (Sudaki Yazı) diye bir kitap okuyorum. Bir tasavvuf yolu hikayesi... New York Eyalet Üniversitesi'nin (SUNY) emekli profesörlerinden yazarın şeyhini bulmasını anlatıyor. Kitabın içeriği konusunda aşağı yukarı bir fikrim var ama henüz detaylı okumaya başlamadım.

Kitabın hali ve ilk bölümünde "Sheikh Nun of Kıbrıs"a olan atıf, bana buna benzer (ama gayri-tasavvufi) *Desperately Seeking Paradise* (Umutsuzca Cenneti Aramak) kitabını hatırlattı. O kitabın yazarı tasavvufa pek sıcak bakmıyor ve daha entelektüel açıdan bir *aydınlanma* arıyordu. Kardeşinin Kıbrıslı Şeyh'le olan münasebetini de pek hoş bakmayarak aktardığı için aklıma geliverdi.

Burada anlatacaklarım bu kitapların anlattığından ayrı. Konuyla ilgili başka kitaplar da okudum, yüzyıllardır süren çekişmenin günümüze yansıyan görüşlerini, tasavvufa basit cinsinden şirk, veya bid'at, veya *İslam'ın özü* veya buna benzer bir çok farklı açıdan yaklaşan görüşleri biliyorum. Entelektüel tartışmalarda metodolojik olarak zayıf oldukları için tasavvuf ehlinin bir topallaması farkedilir, tasavvufa özel hemen hiçbir uygulamanın genel dini kaynaklarda yeri olmadığı için, konuya literatür açısından yaklaşan kişilerin pek de sıcak bakmadığı, neredeyse *din içinde din* diye gördükleri bir konudur. Bununla beraber bir eğitim sistemi olarak tasavvufun bugünkü dini eğitim anlayışından daha samimi insanlar yetiştirebildiğini de düşünüyorum. Tasavvufun ne olduğu konusunda net bir fikrimin olmayışı da bundan, aksayan tarafları olabilir ama zaten dini anlamda bütün fikirler bir yönüyle aksıyor.

Dini bütün kaynaklara bakışımı şekillendiren analogi burada da işe yarıyor, naçizane Kur'an da dahil bütün kaynakları hikmetin ve hakikatin bulunduğu ama bazen doğranıp, bazen pişirilip, bazen çiğ yenmesi gereken gıdalara benzetiyorum. İnsan nasıl ki beslenirken yağın ayrı, karbonhidratını ayrı, proteinini ayrı, vitaminini ayrı almaz ve bunların hepsinin bir arada bulunduğu yiyecekler yemek zorundadır; dini kaynaklar da hikmetin ve hakikatin su gibi, karbonhidrat gibi bulunduğu kaynaklardır. İnsan gıda maddelerini doğal besinler *yoluyla* alması gibi, hikmet ve hakikati de dini kaynaklar *yoluyla* alır ve bir elmanın sadece karbonhidrat ve sudan ibaret olmayışı gibi, dini kaynaklar da hikmet ve hakikatten *ibaret değildir*.

İşin içinde dönemden, şartlardan, muhatap kitleden, pedagojik amaçlardan kaynaklanan bir çok başka faktör de girebilir, ancak elmayı karbonhidrat ve suya çevirince şekerli sudan başka tat alamadığımız gibi, dini kaynaklardan *sadece* hikmeti, kuralları, dönemin şartlarını, hakikati çıkarmaya çalışınca da tadı kalmaz. Şekerli su, lif ve vitamin hapları elmanın yerini tutmadığı gibi, dini kaynaklardan çıkarılan şeyler de, dini kaynakların yerini tutmaz.

O sebeple birilerinin illa ki dini metinleri hazırlayıp, insana yedirmesi gerekir. Kimisi çiğ yedirmeyi tercih eder, kimisi ise pişirip sindirime daha uygun hale getirir. İnsanların damak zevkleri birbirine benzemediği gibi, dimağ zevkleri de benzemez, kimi daha sezgisel bir dini anlayış geliştirmeye ve kendini nefsinin yükünden kurtarmaya çalışır, kimi ise dünyada ne şekilde yaşayacağını aşağı yukarı öğrendikten sonrasında ilgilenmez.

Tasavvufun konuya girdiği yer bu kaynakları pişirme konusundaki *mutfak kültürünün* diğerlerine benzemeyişinden kaynaklanır. Sadece asli kaynakları değil, kendi gönüllerini, keşiflerini, muhatapların ihtiyaçlarını, avam için tatlı sosu, havas için acı sosu işin içine katmışlar ve *sadece peygamberden geldiği tescilli gıdalarla beslenmeliyiz* diyen bir çoklarına aykırı yemekler üretmişlerdir, yine de bunların peygamberin söyledikleriyle benzer içeriğe sahip olduğunu görmek zor değildir. Pilavın içine bazen et, bazen safran katarsın ama pirinç aynı pirinç, pirincin içindeki karbonhidrat aynı karbonhidrattır.

Diyecekler ki tasavvufa dışardan sokulmuş ve şirk gibi duran pek çok unsur vardır. Bunu kabul ediyorum, bazı uygulamalar faydadan çok zarar getirebilir, tevessül gibi, rabıta gibi, şeyhe mutlak itaat gibi bir çok uygulama yerinde kullanılmadığında (yani yemeğe uygun miktardan fazla katıldığında) zehirleyebilir ve konu Allah'ı bulmaktan çıkıp, başka bir şeyleri bulmaya varabilir. Dahası bunlar olmadan kimse gıdasızlıktan da ölmez, pilavda asıl mesele her zaman pirinçtir, ancak kimisi bunu safranla daha kolay tüketir ve safranlı pilava alışana beyaz pilav çok sası gelir.

Bir de tasavvufu eleştirdiğimiz noktalarda dini kaynakların kendisi de tamamen eleştiriden vareste değildir, peygamberin öğrettiği tesbihler Hinduların mantralarına, namazın hareketleri *Suryanamaskara* 'ya benzer, peygamber Kabe'nin köşesindeki siyah taşta cennetten geldi diye saygı göstermiştir, namaz kılınırken Kabe'ye dönmek dışardan bakanlarca puta tapma olarak algılanabilir, peygamberin kendini *dini kural koyucu* olarak anlatması, yine dışardan bakanlarca *kişiye tapma* olarak, Kur'an'ı mutlak bir dini kaynak olarak görmek, tanrı olmadığı kolayca anlaşılacak putları yıkıp, yerine yıkılması mümkün olmayan sofistike bir put koymak olarak algılanabilir. Bunların hemen hepsi tasavvufa yöneltilen eleştirilerin bir adım daha ötesidir.

Dini/ahlaki bütün meseleler, insana bağlı, onun zihinsel süreçlerine uygun hale getirilmiş yemekler yoluyla anlatılır, bu tasavvuf geleneğinin dışında da böyledir, bütün yorumcular, yorumlarının ne kadar *mutlak* olduğunu söylerse söylesin, eğer yenilebilir bir yemek yapmak niyetindeyse işe kendi malzemesini, kendi tarifini katar. Kıyas gibi ihtiyari bir kuralla çalışan Fıkıh da, felsefeden öğrendiği meseleleri dine tatbik etmeye çalışan Kelam da böyledir. Sonunda yemeğin ne kadar lezzetli, ne kadar faydalı olduğuna bakmak ve yemeği içerdikleriyle *eşit* kabul etmemek daha iyi görünüyor.

Dini tartışmalara insanların hangi yemeğe ihtiyacı olduğunu cihetinden bakıyorum, kimisi ise lezzetiyle veya içerdikleriyle değerlendiriyor. Hepsi makbul ama ne bütün lezzetli yemekler faydalı, ne bütün organik yemekler doğru pişirilmiş ve sağlıklı oluyor; ölçüyü öğrenmekse bir ömür boyu süren cinsten.

Bu konularda konuşan herkes gibi, ben de söylediklerimle bir aşçıyım. Kötü bir aşçı olabilirim ama kimseyi bilerek zehirlemeye kalkmadım.